

DE TROPISCHE NATUUR

ORGAAN VAN DE NEDERLANDSCH-INDISCHE NATUURHISTORISCHE VEREENIGING

Onder redactie van M. A. Lieftinck, met medewerking van Dr C. G. G. J. van Steenis voor het botanisch gedeelte. Alle stukken het tijdschrift betreffende te richten tot M. A. Lieftinck, Zoölogisch Museum, Buitenzorg.

Hoofdbestuur der Vereeniging: Dr D. F. van Slooten, Voorzitter (Herbarium te Buitenzorg), Dr J. H. Coert, Onder-Voorzitter (H.B.S.-straat 17, Soerabaja), Mej. C. J. van Schoonneveldt, Secretaresse-Penningmeesteres (Nieuwe Tamarindelaan 36, Batavia-C.), M. A. Lieftinck, Secretaris-redacteur van het tijdschrift.

Abonnementsprijs voor niet-leden der Ned.-Indische Natuurhistorische Vereeniging f 7.—

WILDE KARBOUWEN IN DE RESIDENTIE BENKOELEN

Bubalus bubalis sondaicus (Schleg. & Müll.).

Inleiding.—Toen in 1933 de Soeohvlakte in het Semangkadal in Zuid-Sumatra, gelegen op de grens van de residenties Benkoelen en Lampongsche Districten, door een vulkanische uitbarsting werd verwoest, werd dit grondgebied door haar ruim 500 bewoners ontruimd. Daarbij bleven vele bezittingen, waaronder karbouwen, in deze streek achter; deze dieren, werden volkomen aan hun lot overgelaten en verwilderden.

Naar aanleiding van een desbetreffende mededeeling in „De Tropische Natuur”, gaf mij de toenmalige Resident van de Lampongsche Districten, H. R. ROOKMAKER, bekend natuurliefhebber, in een brief als zijn meening te

kennen, dat de kudde wilde karbouwen van Sumatra's Zuidpunt, de Vlakke Hoek, in 1883 na de uitbarsting van den Krakatau op een dergelijke wijze zouden zijn ontstaan, nadat de eigenaren van de dieren door de vloedgolf, welke destijds ver het land indrong, waren omgekomen of verhuisd. Deze opvatting schijnt in strijd te zijn met de mededeeling van Dr DAMMERMAN, die ook een exemplaar onderzocht uit de kudde van de Vlakke Hoek, gelijktijdig met exemplaren o. a. uit andere

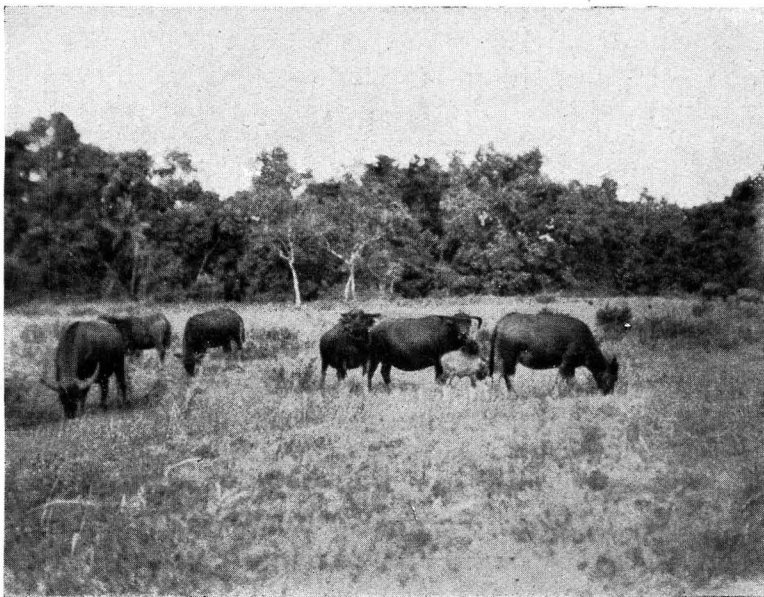
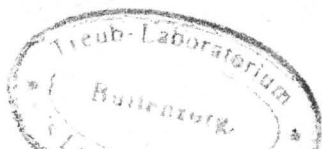

Fig. 1. Loslopende (verwilderde?) karbouwen, Z. van „Buffelpunt”, 10 km ten Z. van de Poelaubai, Benkoelen. 30-12-'36.

streken van Benkoelen. De conclusie was, dat het zeer wel mogelijk zou zijn, dat wij er te doen hebben met wilde, autochthone runderen. Dit was een aanleiding om, telkens als zich de gelegenheid voordeed, in Benkoelen gegevens te verzamelen over voorkomen en levenswijze van wilde en verwilderde karbouwen. Hoewel deze aantekeningen niet van een vakman afkomstig zijn, hoop ik, dat zij een

Fig. 2. Wilde karbouwen van de Vlakke Hoek in het Zuid-Sumatra natuurpark. Sept. 1935. Telefoto.

aansporing zijn voor zoölogen en veeartsen om door inzameling en bestudeering van een reeks exemplaren, over dit vraagstuk uitsluitsel te verkrijgen.

Voorkomen. — MERKENS zegt over het voorkomen in 1927, dat in minder bewoonde gebieden, o. a. op de Kleine Soenda eilanden, maar ook wel hier en daar in Zuid-Bantam, Zuid-Preanger en Zuid-Sumatra de karbouw geheel aan zijn lot wordt overgelaten en dat de eigenaar er zich toe bepaalt, nu en dan te kijken of de koppel niet te ver is afgedwaald. Tien jaar later trof ik dezen toestand onveranderd in Benkoelen aan. Het zeer oppervlakkig toezicht is soms niet voldoende; het is zeker een factor bij de vorming van geheel in vrijheid levende buffelkudden¹⁾. Men treft in Benkoelen dan ook alle overgangen aan van tamme,

¹⁾ Voor Java vermeldt APPELMAN iets dergelijks van het N. W. Baloerangebied. Van belang is verder nog het volgende. De nieuwe jachtwetgeving voor Java en Madoera („Jachtordonnantie en jachtverordening 1940”) groepeerde de in het wild levenden karbouw tesamen met den banteng onder „edel wild”.

Fig. 3. Groot wild. Wilde karbouw van Seloema, April 1936.

onder toezicht staande en geregeld in veekralen opgevangen karbouwen, welke zelfs door vreemde personen tot op korten afstand benaderd kunnen worden, tot volslagen in volle vrijheid levende dieren. Bij een vrij plotselinge ontmoeting tijdens een speurtocht bij de Vlakke Hoek stonden drie karbouwen met snuivende, wijd opengesperde neusgaten eenige seconden stil, om daarna met een ruk om te keeren en in zwaren galop weer in het bosch te verdwijnen. Soms laten dergelijke dieren zich vrij makkelijk benaderen, meestal echter kunnen tochten te voet om deze dieren in hun woonplaats te zien, uren of dagen duren. Bij een andere gelegenheid lukte het slechts telefoto's van leden van deze kudde te nemen. Ook halfwilde karbouwen, waarvan het zeker is, dat zij van getemde afstammen, zijn vaak

schuw, vooral in streken waar er op gejaagd wordt.

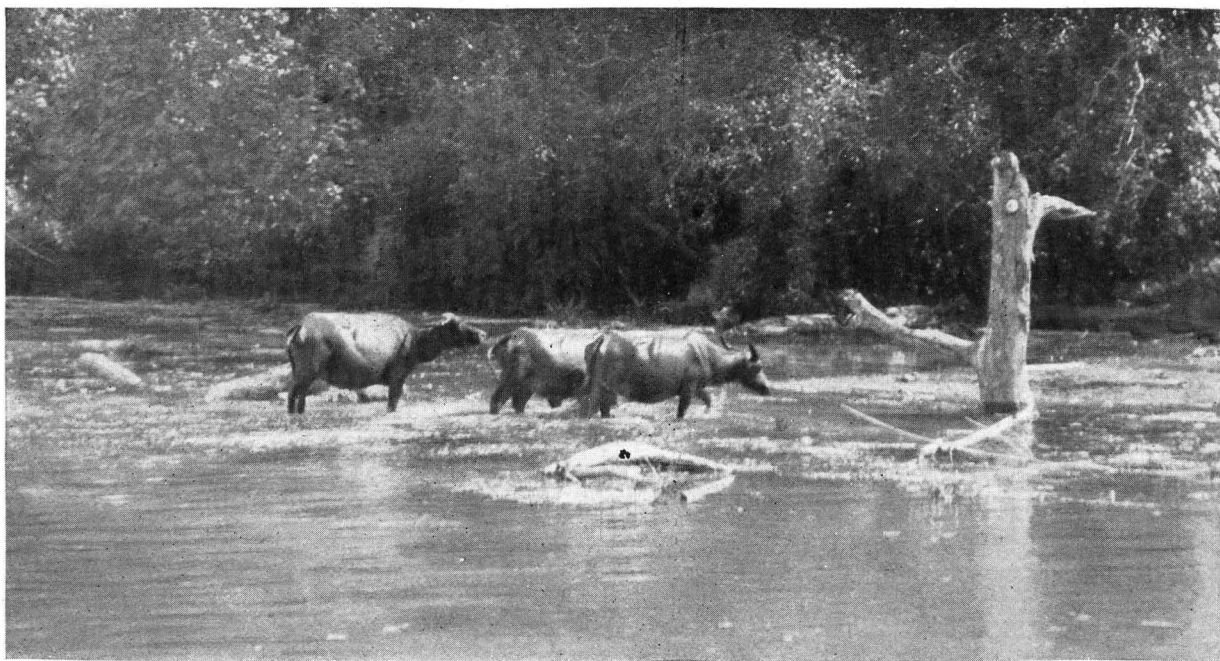

Fig. 4. Wilde karbouwen van de Vlakke Hoek in het Zuid-Sumatra natuurpark. Sept. 1935, Telefoto.

De inlandsche bevolking maakt eveneens onderscheid. Er zijn wilde karbouwenkudden waarop zonder eenige vergoeding mag worden gejaagd en er

Fig. 5. Sporen van wilde karbouwen. Seloema, April 1936.

kas te hebben gestort, terwijl ook combinaties van deze voordoen. Het is bij deze jacht — overigens inspannend en soms gevaarlijk — dan ook zaak zich tevoren terdege met de bevolking verstaan te hebben en zich van een goeden gids te voorzien om eischen tot schadevergoeding bij afschot van verkeerd uitgezochte dieren te voorkomen!

De geheel in wilden staat levende kar-

bouwen, waarop vrij gejaagd mag worden, komen in de meest verlaten, onbewoonde streken voor. Zoo was tot voor enkele jaren de jacht op de karbouwen aan de

zijn gevallen, dat men voor een geschoten karbouw een achterpoot aan het marga-hoofd moet afstaan. Ook komen verwilderde dieren voor, waarop gejaagd mag worden, doch waar nog persoonlijke rechten van een vroegeren eigenaar op rusten, welke bij afschot met een of meer rijksdaalders moeten worden afgekocht. Tenslotte zijn er kudden, waarop men vrij mag jagen na een zekeren som gelds in de marga (= gemeente) gevallen zich kunnen

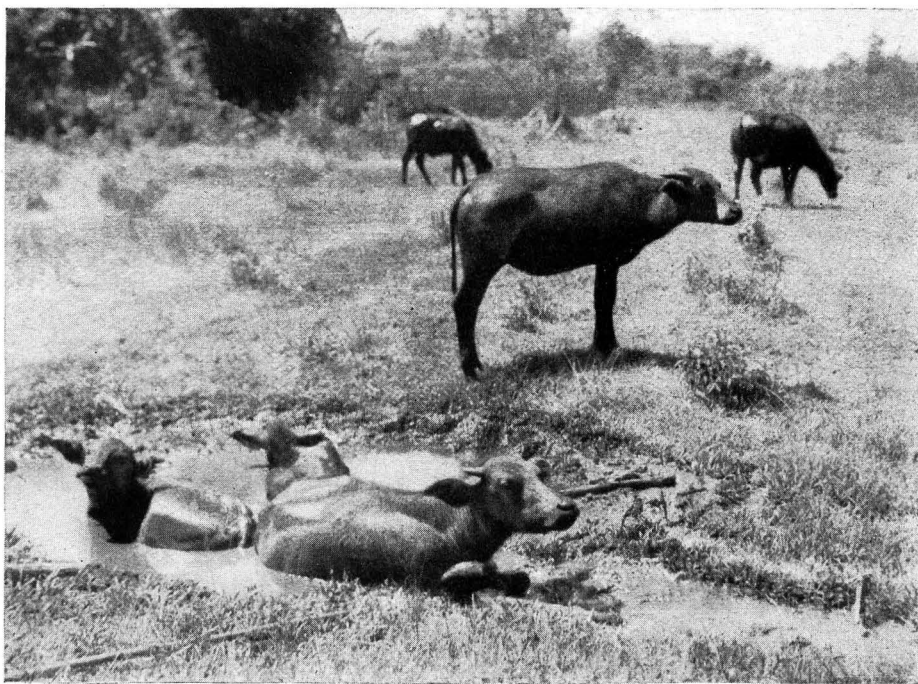

Fig. 6. Jonge tamme karbouwen in Lais. Mei 1936.

Vlakke Hoek geheel vrij. Thans is dit gebied opgenomen in het Natuurpark Zuid-Sumatra I. Dergelijke kudden komen o. a. ook voor in de uitgestrekte onbewoonde moerassen aan de kust van Seloema en op een enkele plaats in Lais. Kudden en kleinere koppels in halfwilden staat, waarvan de leden moeilijk of niet meer zijn op te vangen, maar welke kort geleden tam geweest zijn of waarvan het zeker is, dat zij van tamme dieren afstammen, treft men veel meer aan.

Veldkenmerken. — Tusschen het uiterlijk van wilde en tamme karbouwen kunnen in Benkoelen geen constante verschillen worden waargenomen. Bijna alle dieren — albino-exemplaren buiten beschouwing gelaten — zijn min of meer duidelijk geteekend met lichte, grijswitte vlekken op keel en borst. De pooten, beneden het kniegewricht, hebben dezelfde kleur. De ooren zijn wit behaard. De keelvlek en de kleur van de beharing van de ooren wordt door DAMMERMAN ook van het exemplaar van de Vlakke Hoek vermeld; de teekening op borst en pooten is ook te zien op mijn foto's van dieren, behorend tot genoemde kudde.

Deze teekening is niet afwijkend van die van tamme en verwilderde exemplaren uit andere streken van Benkoelen.

De beschrijving van de sporen, zooals gegeven door SODY, is even karakteristiek voor de kudde van de Vlakke Hoek als voor kudden elders in Zuid-Sumatra.

Van Benkoelen zijn mij de geweldige afmetingen van karbouwenhorens, zooals beschreven uit het Oosten van den Indischen archipel (Kleine Soenda eilanden), niet bekend.

Slotbeschouwing. — Indien zoölogische onderzoekingen mochten bewijzen dat wilde karbouwen in Zuid-Sumatra inheemsch zijn, zou dit m. i. niet in strijd zijn met het bovenstaande. Het is immers zeer wel mogelijk, dat karbouwen hier oorspronkelijk in het wild voorkwamen en nog voorkomen. Van deze wilde veestapel zouden dan van ouds — zooals thans trouwens nog gewoonte is — dieren voor zoover noodig door de bevolking zijn opgevangen en getemd; door gebrek aan zorg en toezicht zouden zij in vele gevallen weer kunnen verwilderen.

In de Maleische landen is het geen ongewoon verschijnsel, dat geen scherpe

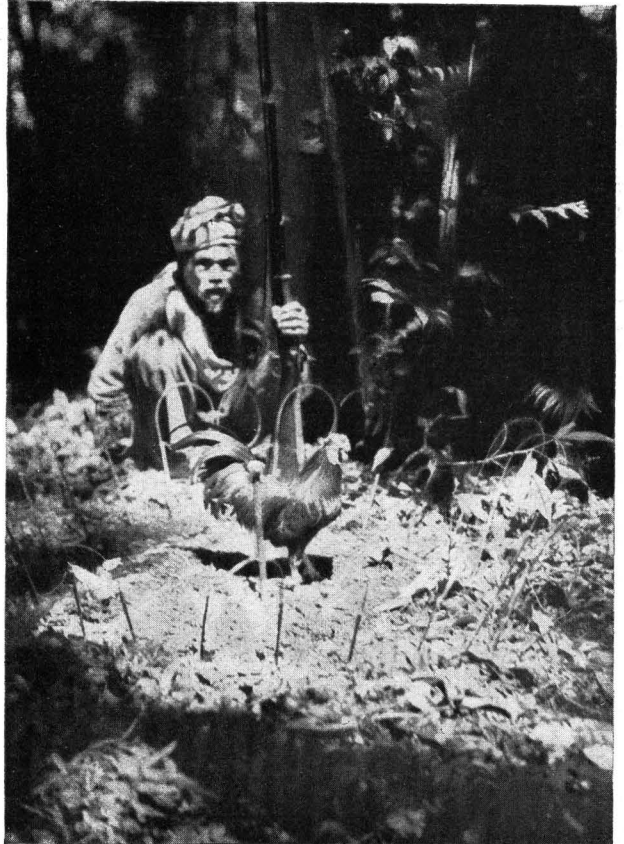

Fig. 7. Vangen van wilde hanen. Bergland van Kaoer, Zuid-Sumatra. Wildreservaat. Aug. 1936. 1000-1100 m boven zee.

grens te trekken is tusschen wilde en tamme dieren en tusschen in het wild voorkomende en gekweekte planten van eenzelfde soort. Vluchten tamme huishoenders soms niet de wildernis in om zich onder de wilde stamgenooten te mengen? Er is in Kaoer zelfs een methode in zwang om wilde boschhanen te vangen, die gebaseerd is op de aantrekkingskracht van tamme en wilde soortgenooten onderling. Een tamme haan — niet alle exemplaren zijn daarvoor evenwel geschikt, slechts degenen die nog dicht bij den wilden stamvorm staan — wordt temidden van een kring listig aangebrachte strikken aan een poot losjes vastgebonden. Door het gekraai worden de wilde hoenders (*Gallus gallus bankiva* TEMM.) gelokt en in de strikken gevangen.

Wij hebben in deze gevallen te doen met zeer extensief gebruik van natuurrijdommen, zooals zoo vaak op menig gebied in primitieve, dun bevolkte streken opgemerkt kan worden.

Literatuur. — F. J. APPELMAN, De Baloeran („Natuur in Indië”, Album v. Natuurmonumenten in Ned. Indië, Batavia-C., 1937). K. W. DAMMERMAN, On the occurrence of wild buffaloes in Java and Sumatra (Treubia 14, Dec. 1934). J. MERKENS, Bijdrage tot de kennis van den karbouw en de karbouwenteelt in Nederlandsch-Oost-Indië, diss. Utrecht 1927. F. W. RAPPARD, Naar de nieuwe meren van Soeoh (De Tropische Natuur 25, 1936, 7). H. J. V. SODY, Enkele eerste aantekeningen over de sporen der Javaansche zoogdieren (Tectona, 29, 1936, 245 — 247).

Tjepoe.

F. W. RAPPARD.

PILEA PEPLOIDES ALS SLOKANPLANT

Fig. 1. *Pilea microphylla* even boven het water, langs een gemetselden slokanrand te Buitenzorg.
foto v. d. schr.]

Dat men jaren lang in zijn onmiddellijke omgeving merkwaaardige planten over het hoofd kan zien, bewijst wel de ontdekking in Augustus 1941 van *Pilea peploides* in de slokans te Buitenzorg en elders.

Volgens het verzamelde materiaal in het Herbarium kwam *Pilea peploides* slechts voor op het Diëng Plateau, op enkele bergen in Oost-Java (als een teer kruid in het tjemara-naaldendek) en voorts in Zuid Celebes. Al deze vindplaatsen waren gelegen boven 1800 m zeehoogte. Ik zag *P. peploides* dan ook aan voor een zuivere indigeen.

Bij het vinden van deze plant op enkele erven te Buitenzorg tusschen grint, langs slokans en tegen den voet van muurtjes, bleek het echter noodzakelijk het materiaal van de gewone *Pilea microphylla* (fig. 1) nogmaals te verifiëren. Daarbij kwam aan het licht, dat *Pilea*